

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Парадигма науки розглядається як певна сукупність визнаних теоретичних досягнень науки. В процесі розвитку науки відбуваються зміни в її парадигмі, є періоди, коли в науці співіснують декілька парадигм. Крім того, парадигми можуть конвертуватися одна в одну. При цьому парадигма представляє собою основу розвитку наукового знання і тому вона надає можливість оцінювати теоретичні положення чи напрями в рамках економічної теорії. Парадигма (у відповідності до перекладу з грецької – приклад, зразок) представляє собою певну модель дослідження, а також спосіб класифікації наукового знання [1, с. 318–319].

Парадигма включає концепції та теорії, але це не означає, що її можна ототожнювати з теорією. Навіть при введенні даного поняття в науковий оборот Т. Берманом йшлося про характеристику нормативності методології економічної теорії, тобто контекст був відмінний від теорії. Загальноприйняте визначення парадигми надав Т. Кун у своїй роботі «Структура наукових революцій» у якій парадигма була визначена як сукупність теоретичних положень, досягнень науки, модель постановки проблем та способи

їх вирішення. У такому контексті зміна парадигми означає революцію в науці. В подальшому зміст парадигми було уточнено після досить жорсткої критики І. Лакатоса, М. Мастермана та К. Поппера, і вона була представлена такими складовими як символічне узагальнення, метафізика, цінності, зразки розв'язання завдань дослідження. В цілому ж можна констатувати, що наявність парадигми є необхідною формою існування і розвитку будь-якої науки, в т. ч. і економічної.

Сучасна парадигма економічної теорії передбачає відхід від дикотомії «неокласика – неокейнсіанство» і зосередження на дослідженні економіки як цілісності, головна мета якої забезпечити підвищення добробуту кожного наступного покоління. Досягнення цієї мети можливо лише за умови глибокого наукового пізнання законів і закономірностей реальної економіки. Тому парадигма сучасної економічної теорії включає онтологічний, гносеологічний та аксіологічний аспекти. Онтологія, як відомо, це – знання про економіку, гносеологія – методологія отримання наукових знань про економіку, аксіологія – цінності та світоглядне значення наукових знань.

Парадигма економічної науки має практичне значення і проявляється у стратегії економічної політики держави. Стосовно України парадигмальний підхід передбачає наукове розуміння стратегії подолання консервації відсталого сировинної економіки, забезпечення сталого економічного розвитку і високих стандартів якості життя. Праксеологічна парадигма економічної теорії передбачає також інституційні зрушення, перехід від кланово-олігархічного капіталізму до сучасної демократичної правової держави з динамічною економікою, економічними свободами і справедливою соціально-орієнтованою системою розподілу.

У парадигму сучасної економічної теорії необхідно включити такі наукові теорії та дискусії як аналіз малих і відкритих економік, проблеми макроекономічної нестабільності в умовах невизначеності, ринкової нерівноваги, турбулентності конкурентного середовища, моделей поведінки споживачів, ефективності інститутів, особливостей інституційних змін. Звичайно, цей перелік не є повним, тому в цілому йдеться про адекватність наукової парадигми економічної теорії у відображенні соціально-економічних реалій. Сучасна парадигма економічної теорії базується на неокласичній

теорії, але вона змінюється, тому необхідно досліджувати зміни, напрями зрушень, фіксувати інновації. Сучасну парадигму економічної теорії в контексті змін можна розглядати з точки зору її структури. Онтологічна складова передбачає дослідження постіндустріалізму, мережевої економіки, інформаційної економіки та формування відповідних теорій. Гносеологічна складова розвиває неокласичний підходи, інституціональний та поведінковий аналіз і відповідні методологічні принципи. Аксиологічні, або ціннісні елементи парадигми передбачають оцінку неолібералізму, неоконсерватизму економічного націоналізму і постмарксисту.

В економічній теорії, починаючи з кінця ХХ – початку ХХІ ст., відбуваються процеси формування її сучасно парадигми. Особливу роль у даному процесі відіграє постпозитивістська концепція Т. Куна і І. Лакатоса, де перший приділяє значну увагу парадигмам та їх структурам, а другий – дослідницьким парадигмам. В результаті формуються єдині парадигмальні підходи до аналізу реальної економіки і розвивається принципово нова парадигма економічної теорії. Системоутворюючими факторами зміни парадигми виступають постмодернізм і постгуманізм [2; 3]. Парадигмальні зрушення свідчать перш за все, що неокласична парадигма з її припущеннями не в змозі пояснити сучасні реалії. Особливо чітко це продемонструвала глобальна фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. Нова парадигма, виходячи з вимог сучасних реалій і розвитку економічної науки, може бути сформована в рамках інституціональної теорії [3], хоча у порівнянні з неокласичною теорією вона є малопоширеною. У ній поки що не сформувалася ядро як у неокласичній (модель індивіда, що приймає раціональне рішення і максимізує свою корисність). Навпаки, інституціоналізм характеризується наявністю різноманітних теорій і напрямів, які описують взаємозв'язки та взаємовплив індивідів та інститутів, механізми мотивації економічних агентів, суперечливість регулятивних механізмів тощо.

Неокласична парадигма базується на взаємоузгоджених постулатах, в її основі знаходиться принцип методологічного індивідуалізму, який був розвинений теоріями адаптивних та раціональних очікувань індивіда (М. Фрідман, Е. Фелпс, Р. Лукас, Т. Сарджент, Н. Воллес). В інституційній економічній теорії відсутній такий набір постулатів, який би поєднував інституційні підходи.

Зміни парадигми економічної теорії відбуваються у напрямі обмеження постулатів неокласичної теорії. Перш за все, йдеться про постулат повної раціональності економічних агентів. Як вважають деякі українські дослідники, неокласики, намагаються вирішити суперечливість між невизначеністю і повною раціональністю шляхом посилення припущення щодо раціональності економічних агентів [4, с. 8]. Парадигматичні зрушення пов'язані з постулатами рівноваги і саморегулювання, які слід розглядати в контексті нерівноважності, який передбачає пріоритетність точок біфуркації, де створюються передумови нової рівноваги, яка є не константою, а динамічним процесом. Перехід до нової парадигми економічної теорії забезпечується шляхом компромісу і наукового взаємозбагачення різних теорій і концепцій і стане можливим за умови збереження перспективних напрацювань попередньої парадигми.

Список використаної літератури

1. Концептуально-методологічні трансформації економічної теорії XXI століття : монографія / за ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 344 с.
2. Hodson G. M. Evolutionary and institutional economics as the new mainstream? *Evolutionary and Institutional Economic Review*. 2007. Vol. 4. № 1. P. 7–25.
3. Джеймсон Ф. Постмодернізм або Логіка культури пізнього капіталізму. Київ : Курс, 2008. 504 с.
4. Зверяков М. І., Грималюк А. В. Економічна теорія, державна політика і публічне управління. *Економіка України*. 2019. № 11–12.